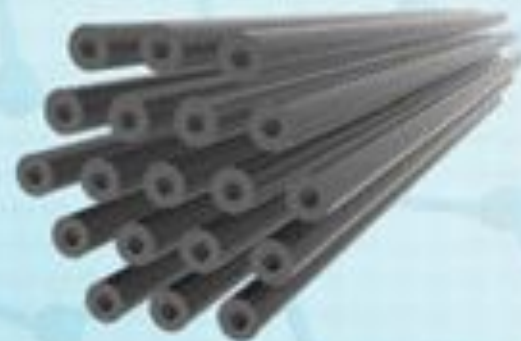
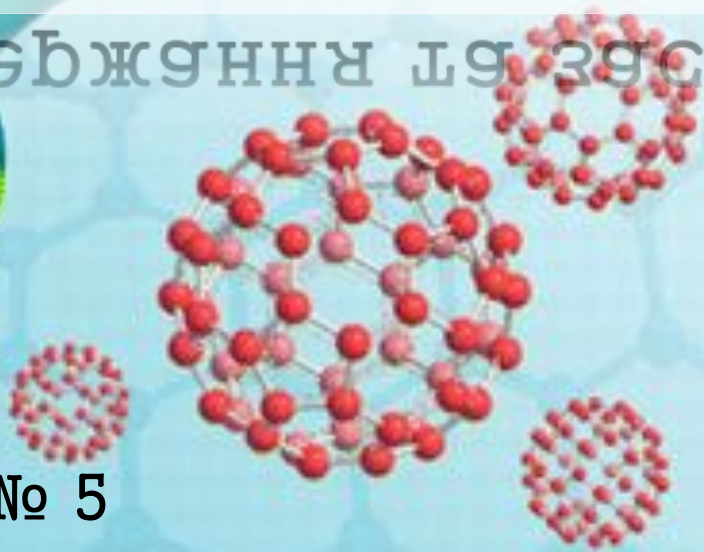
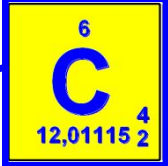

Наноалотропи Карбону: Класифікація, одержання та застосування

Лекція № 5

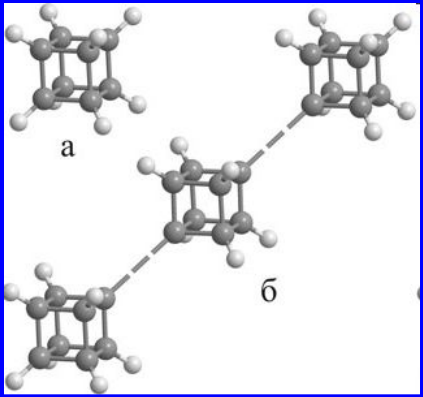
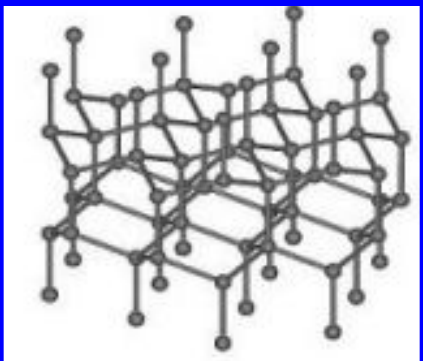
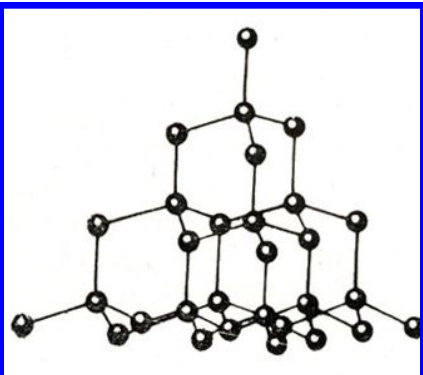
09.03.16

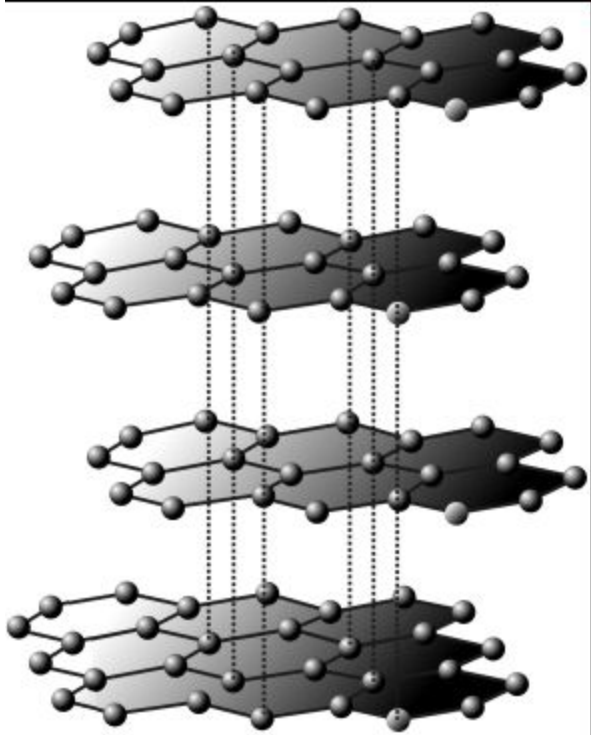
Карбон

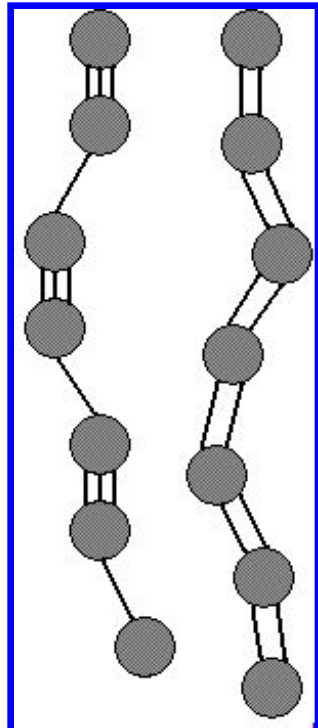
Алмаз
Лонсдейліт
Суперкубан

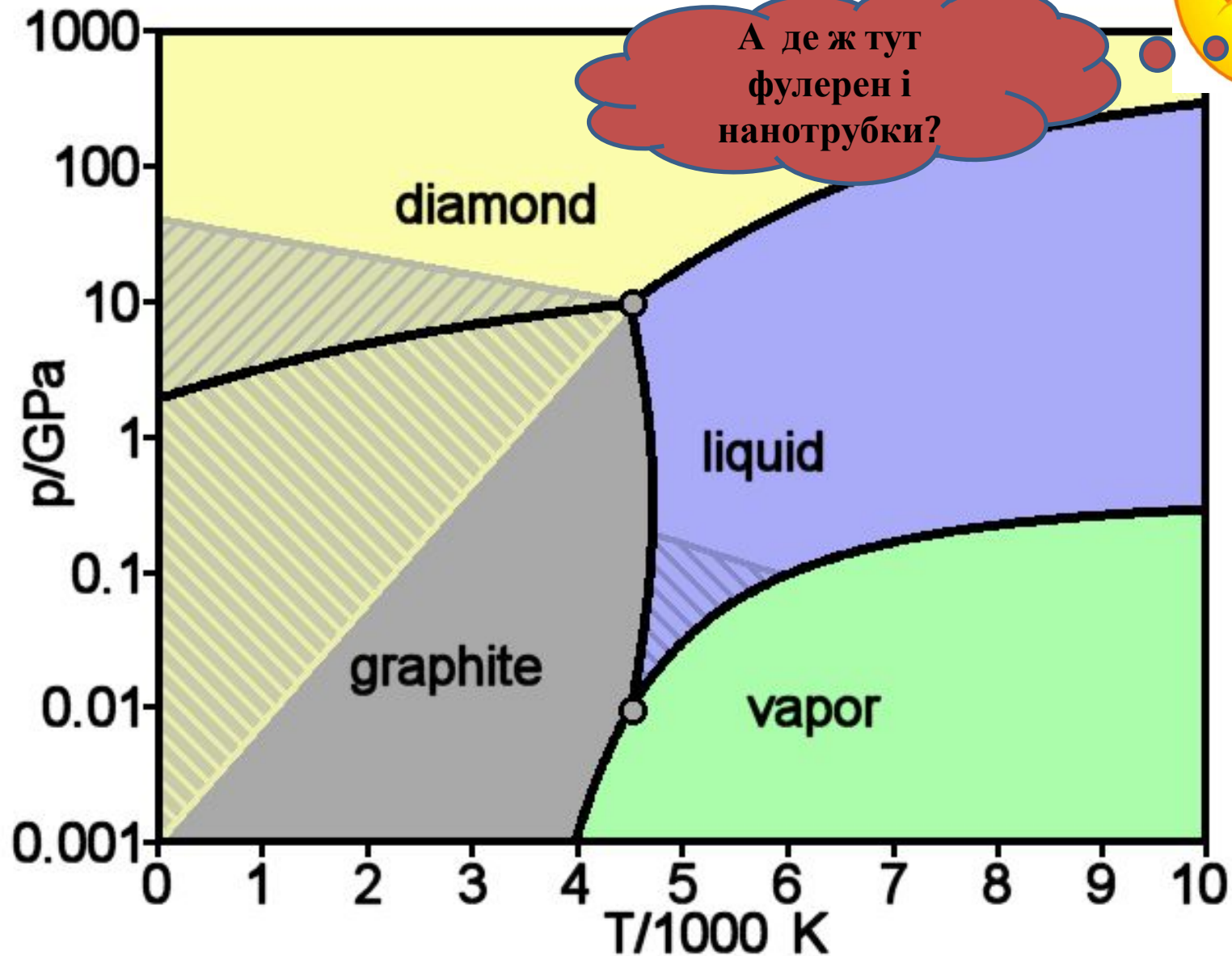
Графіт:
гексагональний АВАВАВ
Ромбодричний АВСАВС

Карбін:
α та β

Фазова діаграма

Гібридизація і

ізомеризація

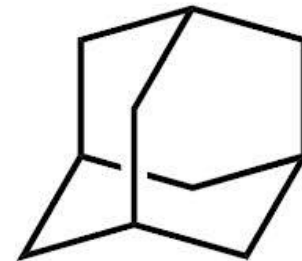
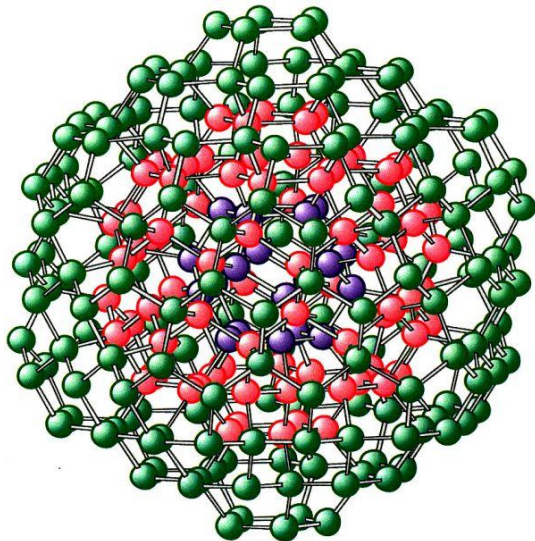
наноалмаз

Алмаз

адамантан

sp^3

лонсдейліт

C_{20}
 C_{32}

Аморфний
вуглець

C_{60}

СКЛОВУГЛЕЦЬ

C_{70}

нанотрубки

sp

sp^2

карбін

фулерен

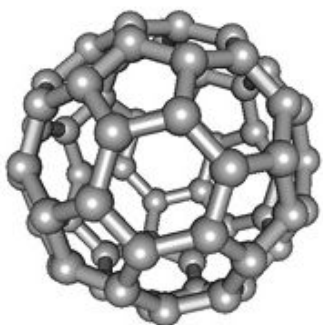
графіт

нанотрубки

графен

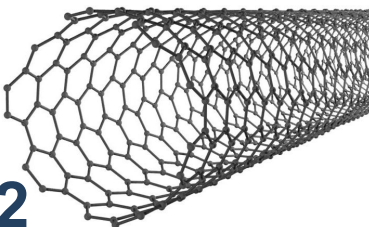
ТИПИ НАНОАЛЛОТРОПІВ КАРБОНУ:

Фулерени

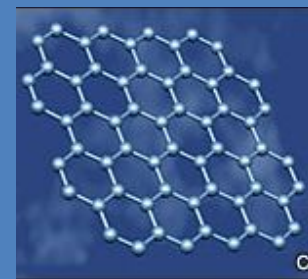
sp^2

Нанотрубки

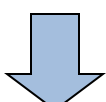

sp^2

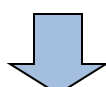
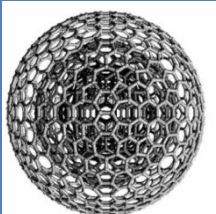
Графен

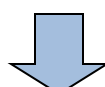
sp^2

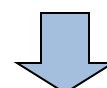
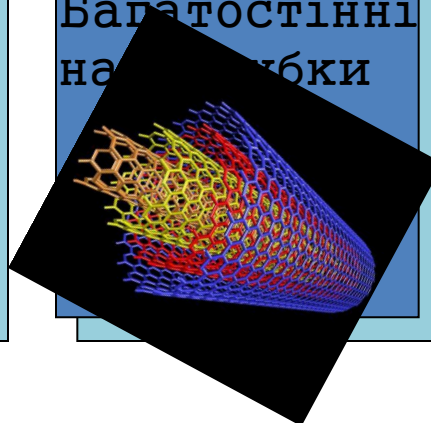
Онїо

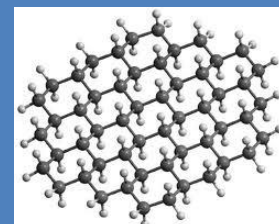
Жмутки з нанотрубок

Багатостінні нанотрубки

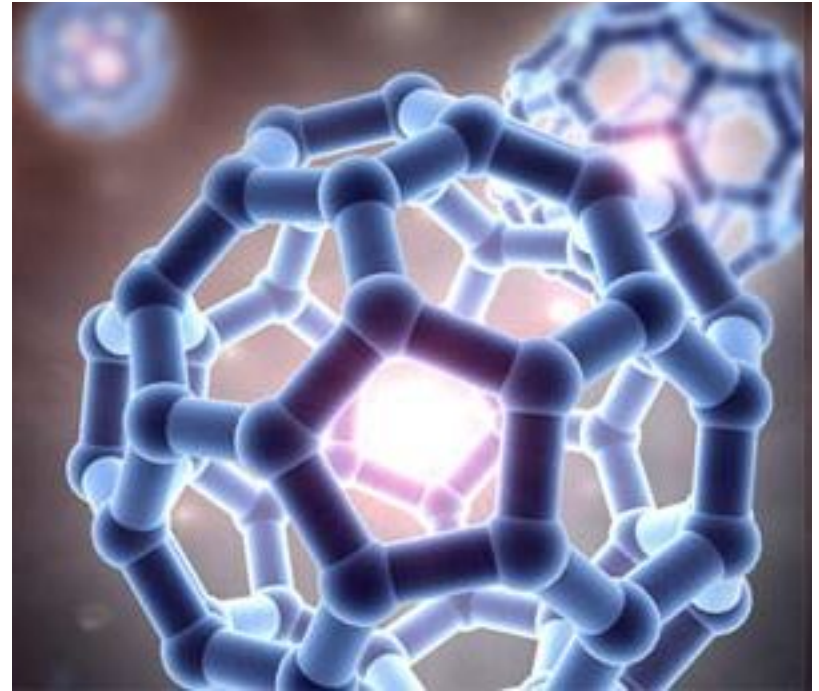

Графен

Фулерен:

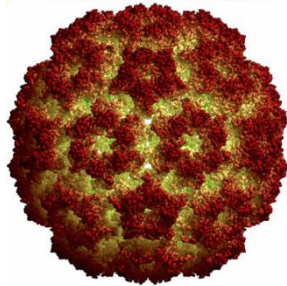
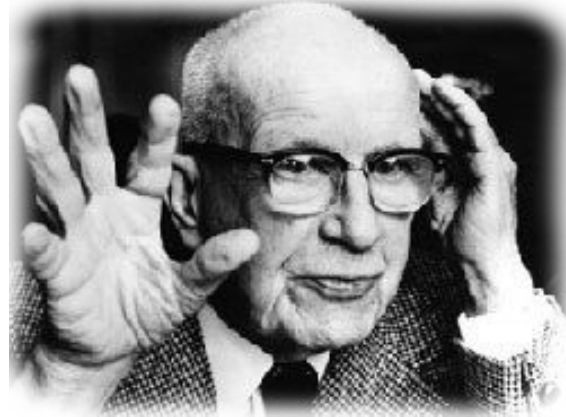
- Історія відкриття
- Синтез
- Будова
- Фізичні та хімічні властивості
- Застосування

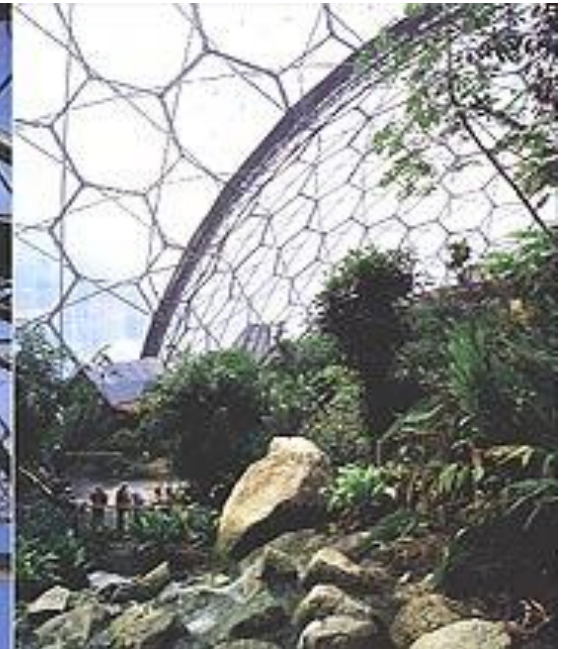
Історія Фулерена: урок природи

Річард
Бакмінстер
Фулер

Конструктори
усіченого
ікосаедра:

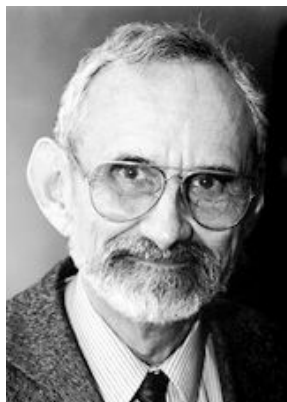
<http://www.house-ball.com.ua>

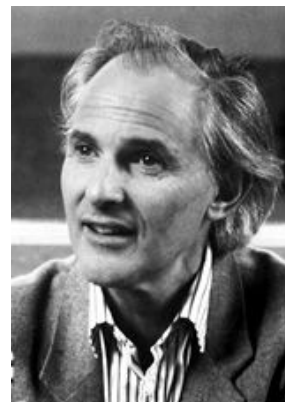
Історія Фулерена

- 1943 – Hahn & Strassman помітили кластер C_{15}^+ на графітових електродах;
- 1970 – E. G. Osawa - теоретичний розрахунок ароматичності графітового моношару;
- 1985, вересень – експериментально одержаний фулерен Rice University, Houston, Texas
- 1990 – розробка методу одержання грамових кількостей фулеренів В. Кретчмером, Лэмбом, Д. Хаффманом
- 1996 - за відкриття фулеренів Крото, Смоллі та Керлу присуджена Нобелівська премія з хімії

Robert F. Curl Jr.

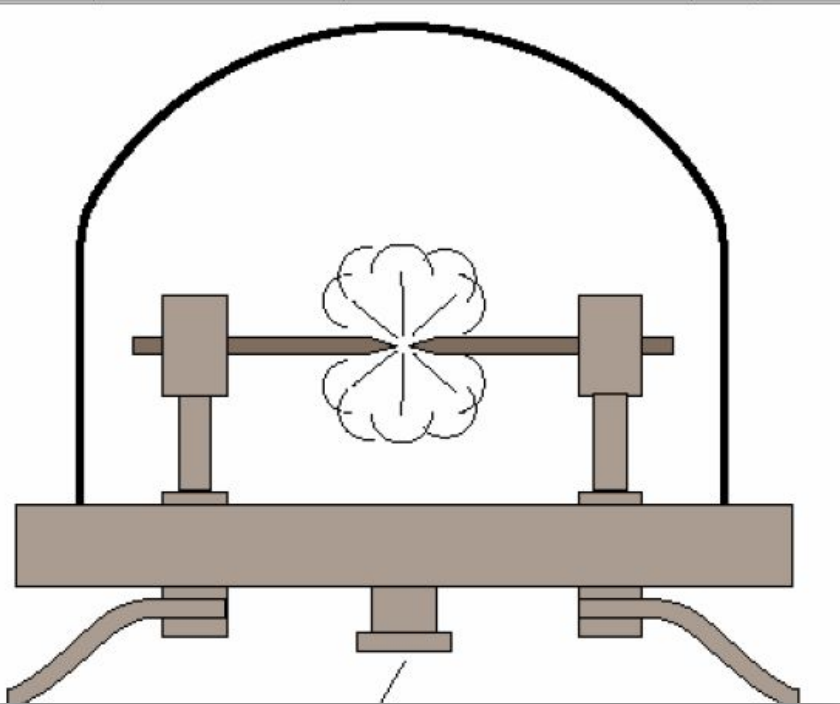
Harold W. Kroto

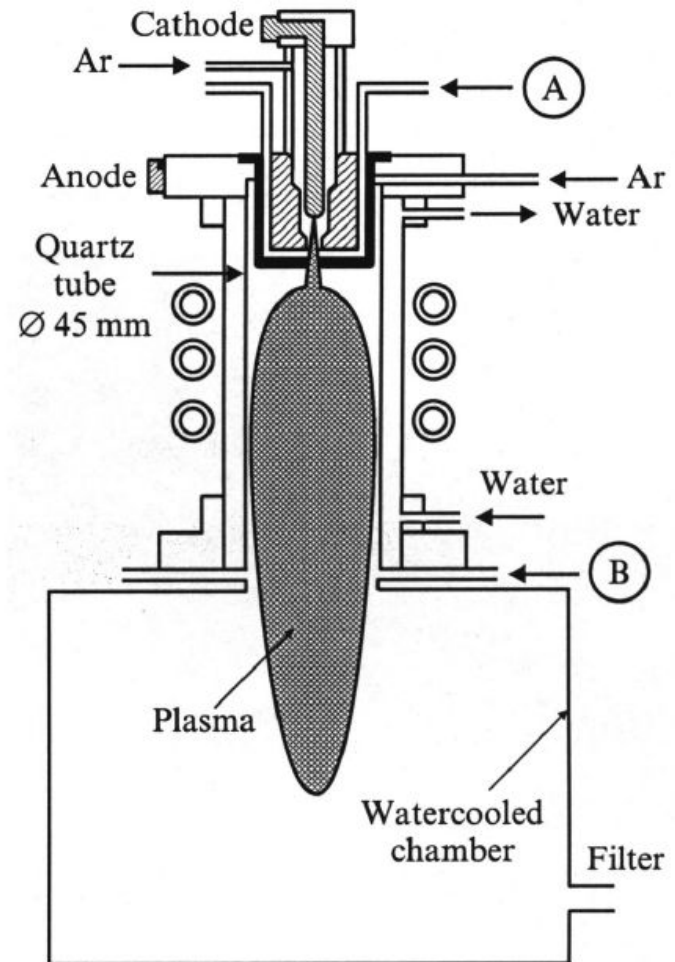
Richard E. Smalley

Синтез фулеренів

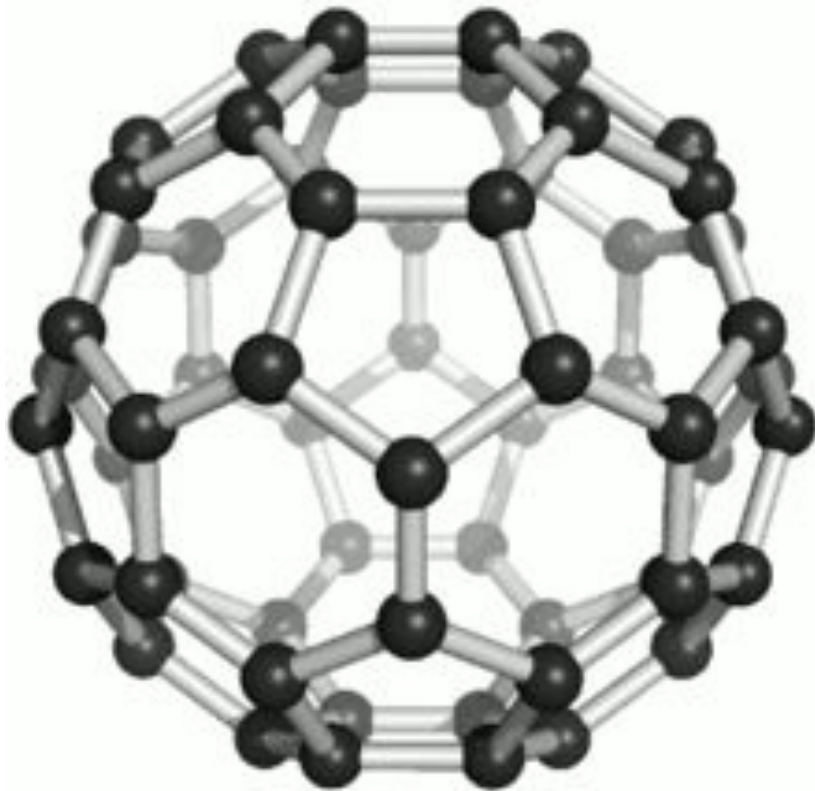

Лазерне випаровування графіту
Сировина – графітові стержні:
Струм 150–200А
Вихід $C_{60}:C_{70} = 85:15$

Генератор гібридної плазми

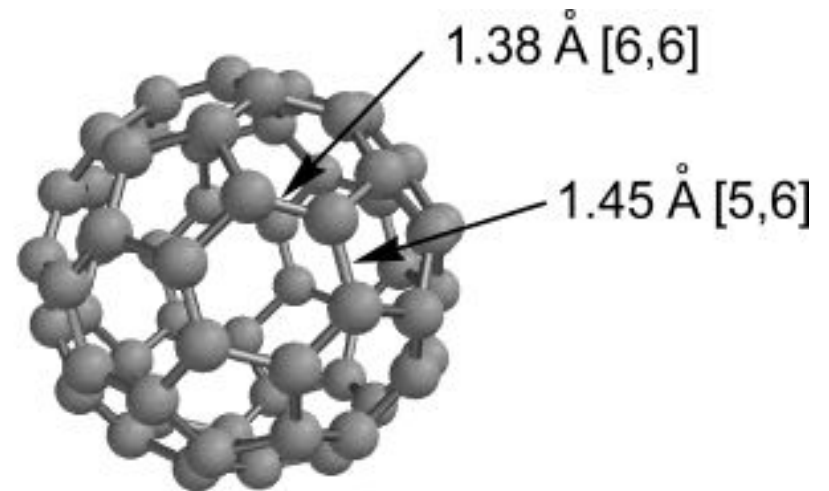
Будова фулерена:

20 шестикутників
12 п'ятикутників, кожен з яких –
ізолюваний від іншого.

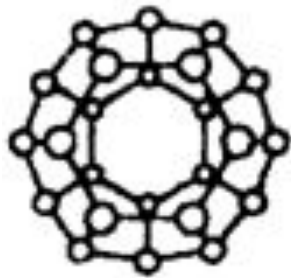
Типи зв'язків:

6,6 з'єднання – 0,139 нм
5,6 – з'єднання – 0,145 нм

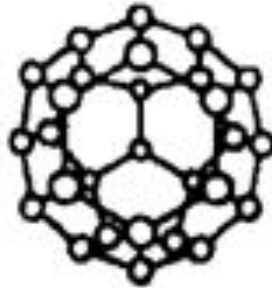

!!! Правило ізолюваний пентагонів

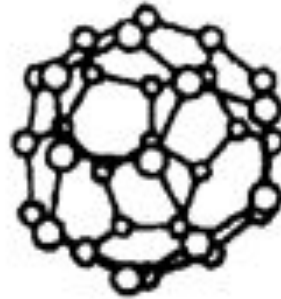
Гомологічний ряд

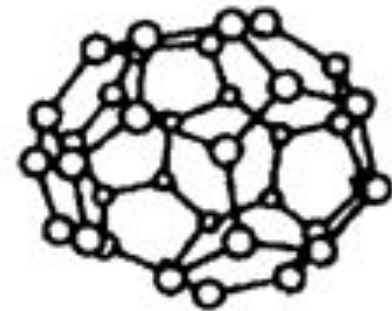
C_{24}

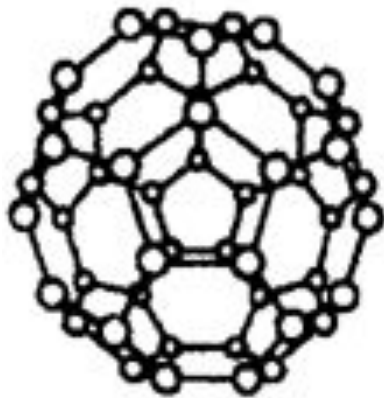
C_{28}

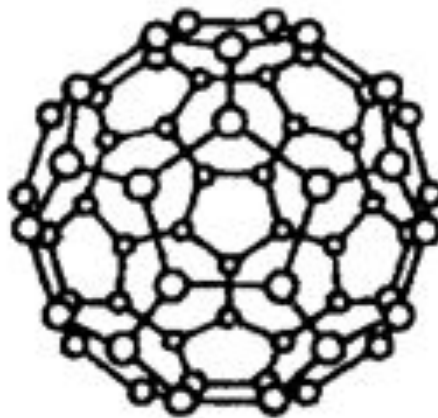
C_{32}

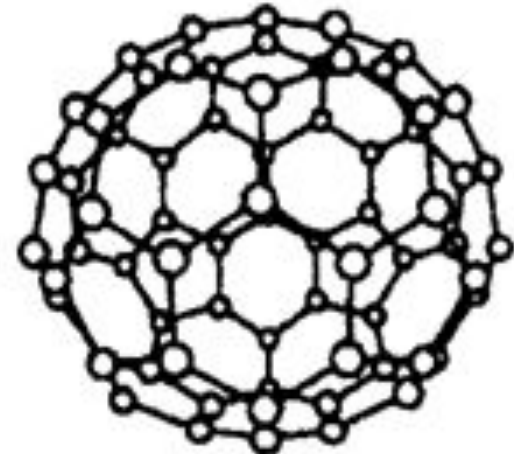
C_{36}

C_{50}

C_{60}

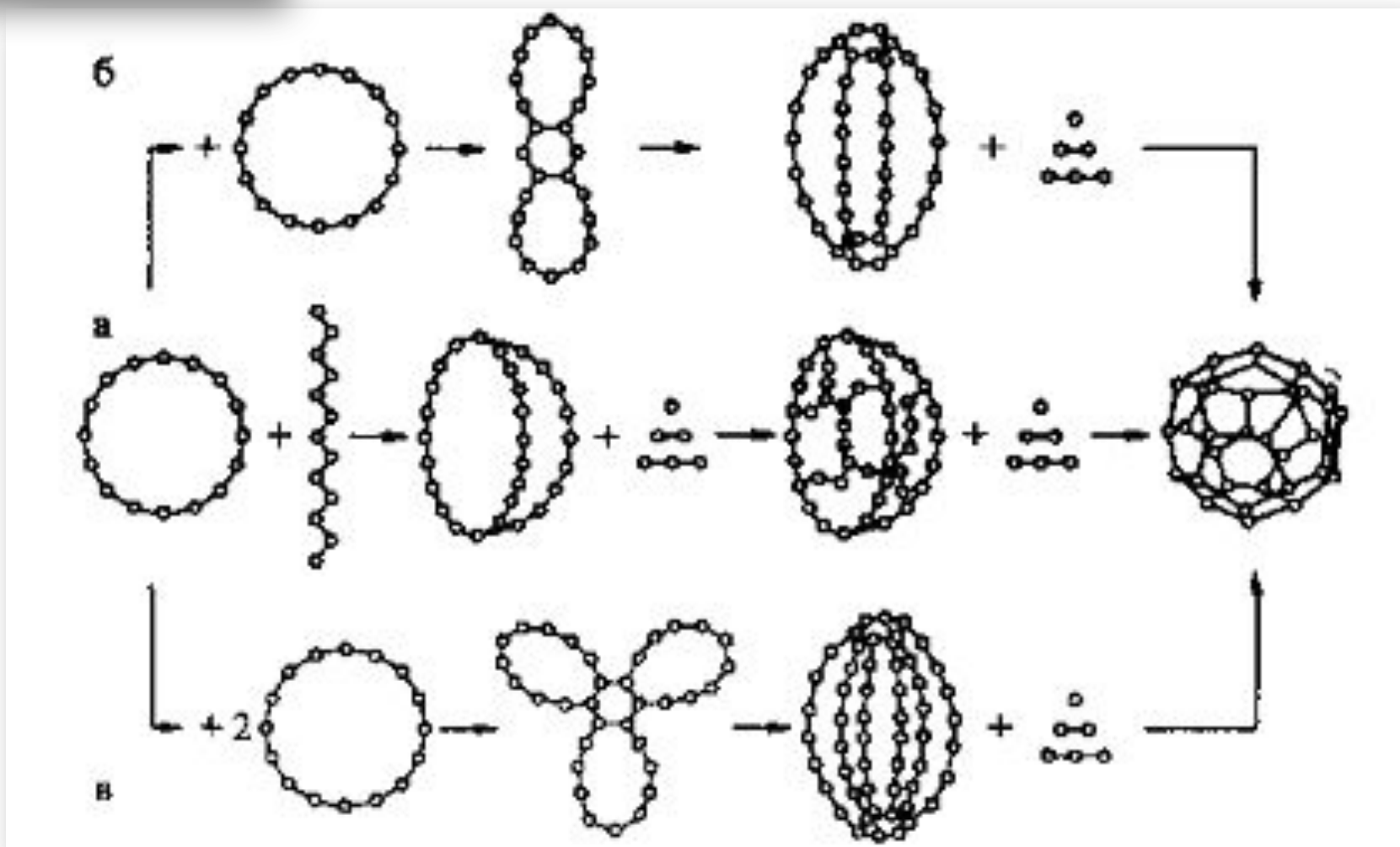
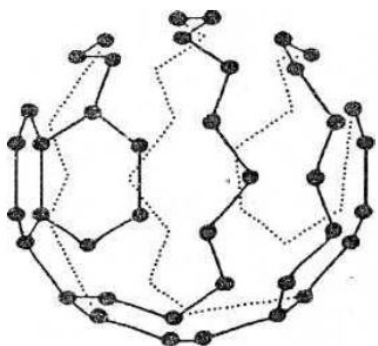
C_{70}

1. Стабільні фулерени містять тільки п'яти та шестичленні цикли.
2. Чим вища симетрія – тим стабільніший.
3. П'ятичленні цикли мають бути ізольовані один від одного.

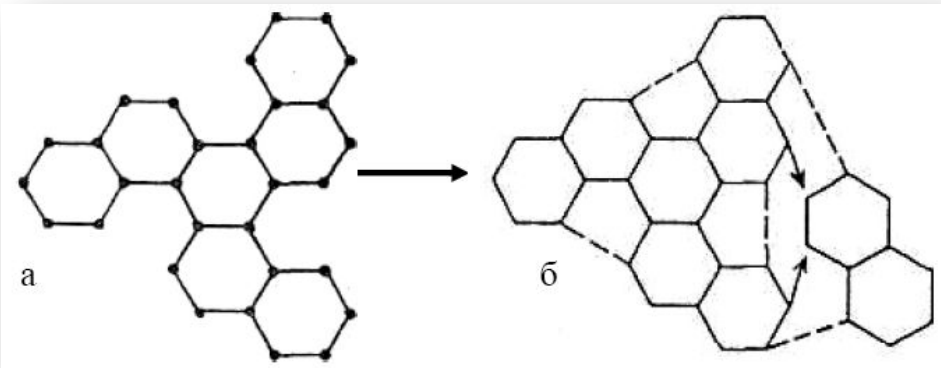

Збірка фулерена

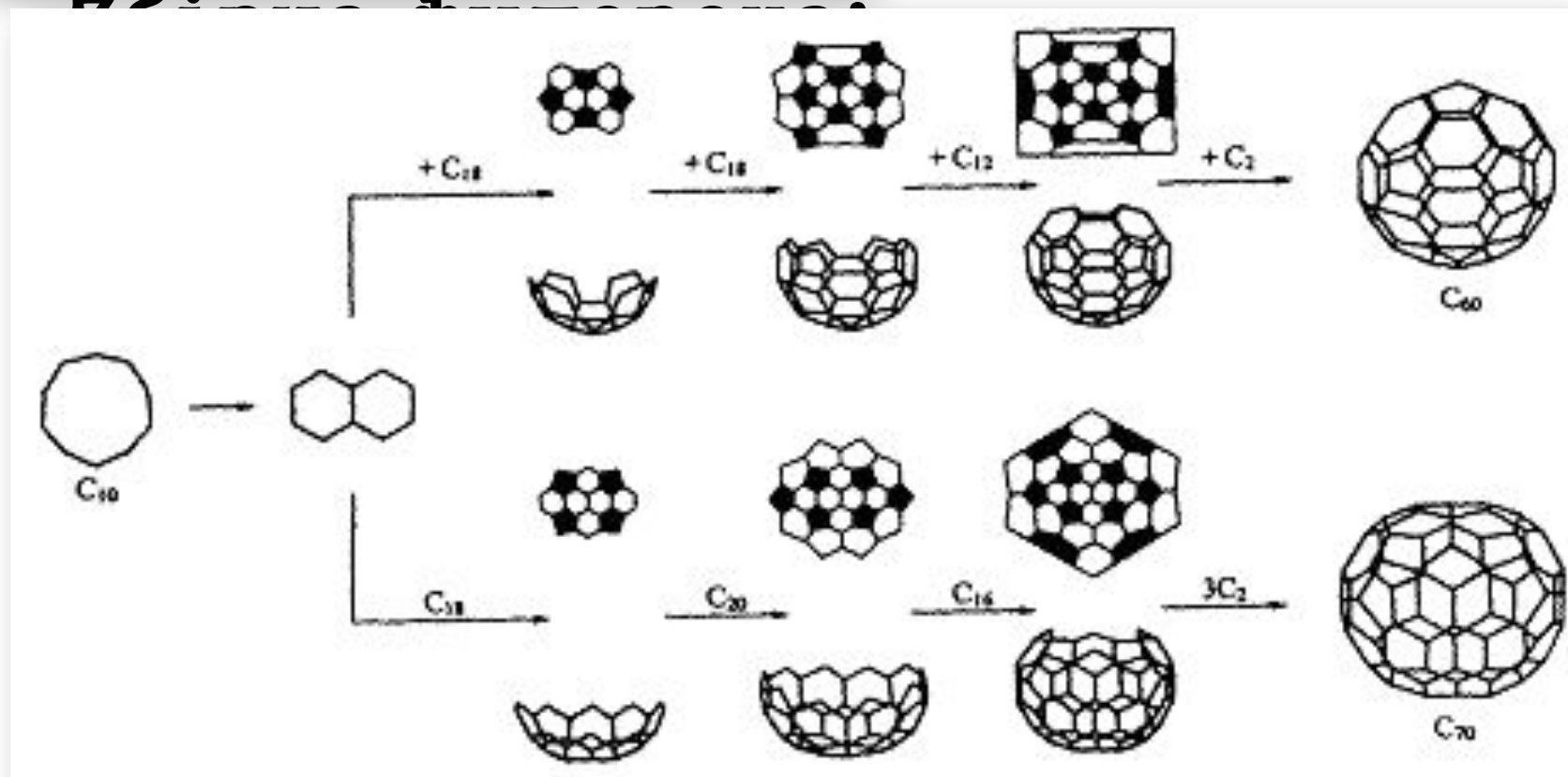
Ідея 1: формування фулерена з атомних ланцюгів

Збірка фулерена

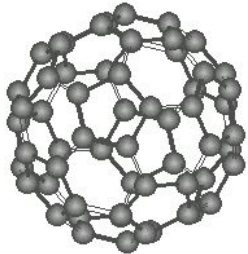

Ідея 2: формування фулерена з графенових фрагментів

М

3

Фізичні властивості фулеренів

Ударна міцність

Пришвидшення катіону C_{60}^+ до швидкості 20000 км/год (80 еВ) призводить до пружного співударіння з інертною підкладкою (кристалічний силіцій)

Термічна стабільність

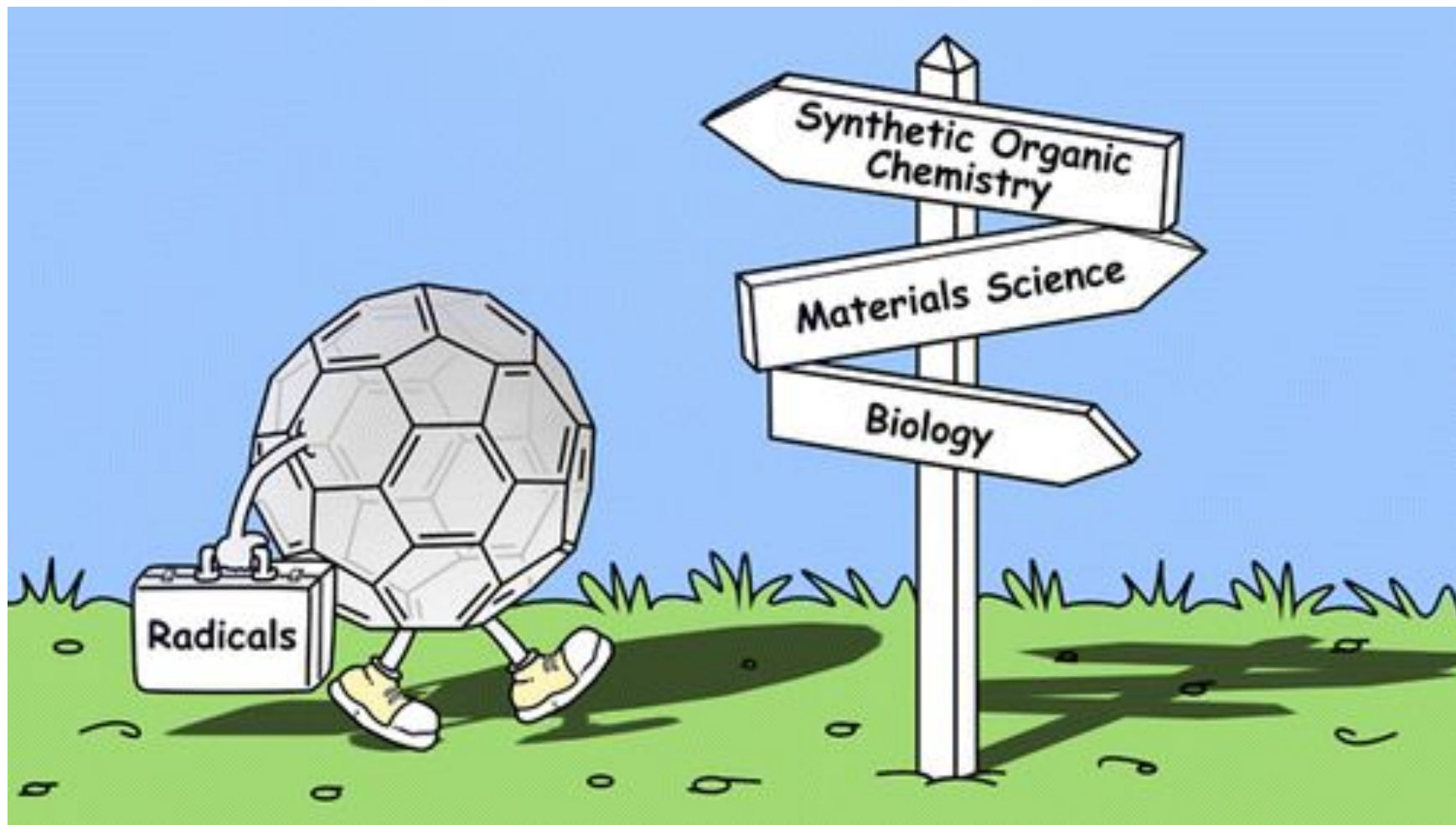
Сублімує при 700K без розкладу, зберігаючи стабільність в інертній атмосфері до 1700K, однак у атмосфері кисню окиснюється вже при 500K

Розчинність

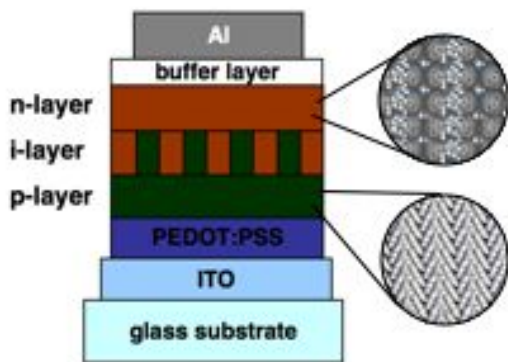
У неполярних органічних розчинниках, температурна залежність не лінійна.

Хімія фулеренів

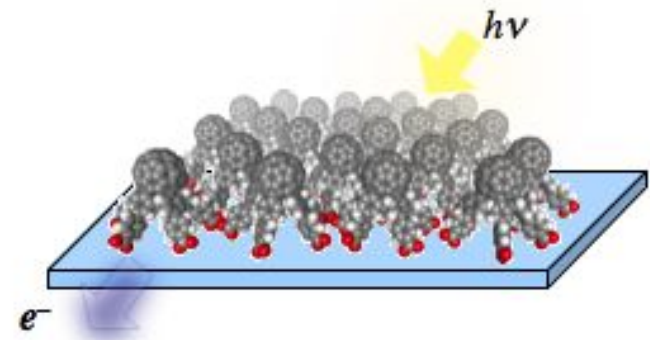
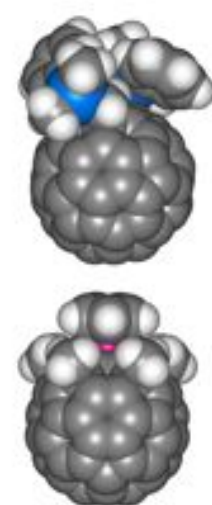
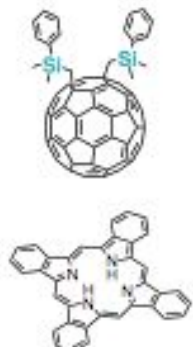

Фулерен: застосування

Organic Solar Cells

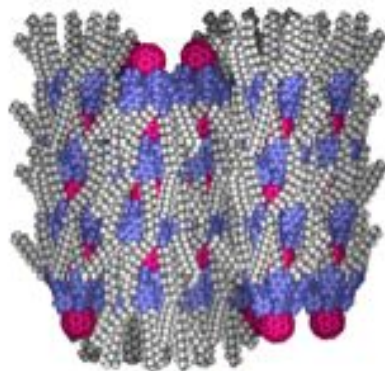
J. Am. Chem. Soc. **2008**, *130*, 15429.
J. Am. Chem. Soc. **2009**, *131*, 16048.

Photocurrent Generation Devices

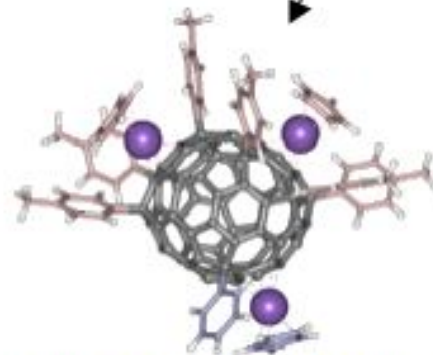
J. Am. Chem. Soc. **2006**, *128*, 9420.
J. Am. Chem. Soc. **2008**, *130*, 5016.
J. Am. Chem. Soc. **2008**, *130*, 16207.

Functionalized Fullerenes

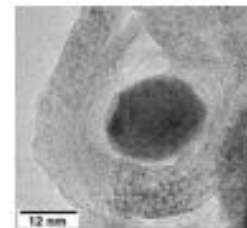
Liquid Crystals

Nature **2002**, *419*, 702.
J. Am. Chem. Soc. **2004**, *126*, 432.
J. Am. Chem. Soc. **2006**, *128*, 9586.
J. Am. Chem. Soc. **2007**, *129*, 3052.
J. Am. Chem. Soc. **2009**, *131*, 17058.

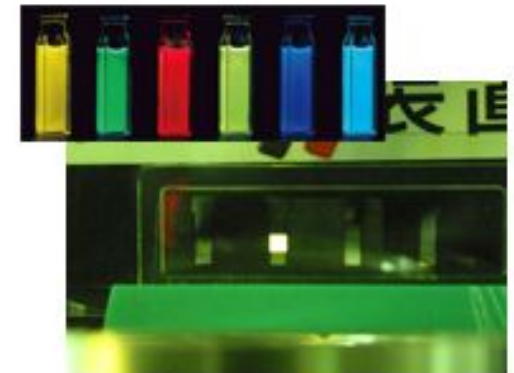
Single Molecular Devices

J. Am. Chem. Soc. **2006**, *128*, 7154.
Angew. Chem. Int. Ed. **2009**, *48*, 6239..

Metal/Carbon Clusters

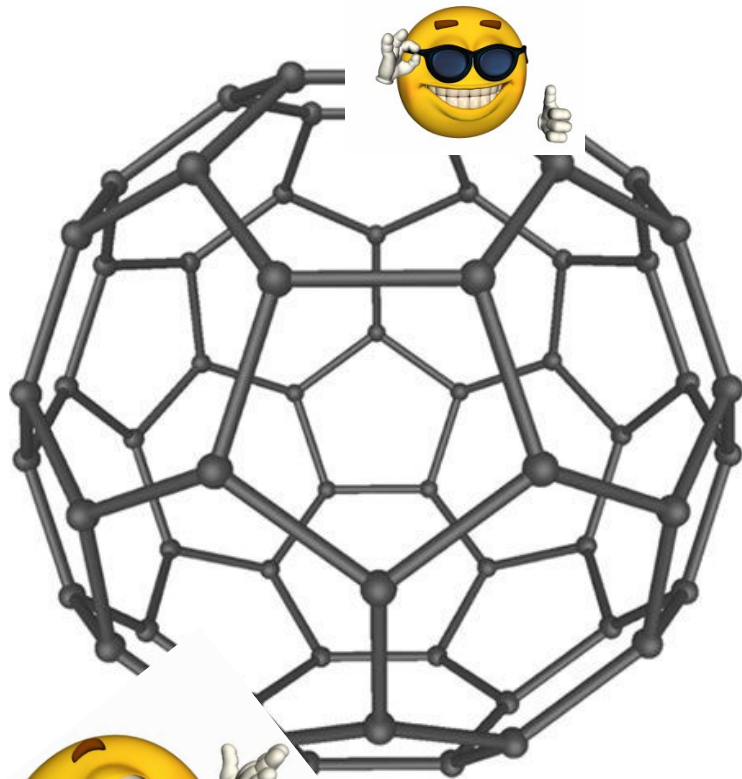
Chem. Asian J. **2009**, *4*, 457.

Organic LEDs

J. Am. Chem. Soc. **2004**, *126*, 8725.
Angew. Chem. Int. Ed. **2007**, *46*, 2844.
Adv. Funct. Mater. **2009**, *19*, 2224.

Похідні фулеренів

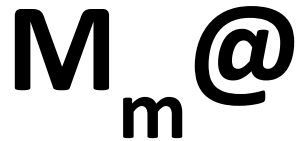
Ендоедральні фулерени (заповнені), що утворюються за рахунок проникнення атомів до порожнини фулерену;

Екзоедральні фулерени – продукти приєднання до фулеренів інших атомів;

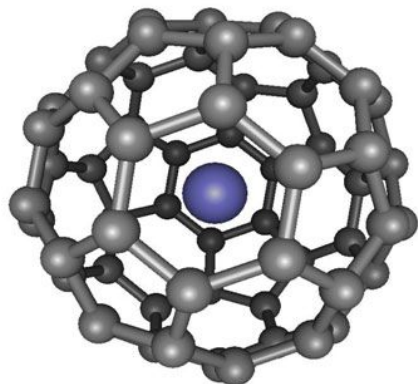
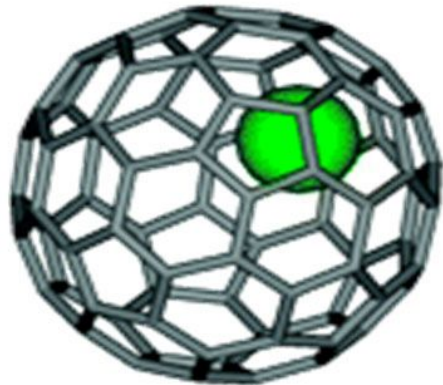
Гетерофулерени – (леговані фулерени) – продукти заміщення частини атомів карбону на гетероатоми.

Ендофулерени

Г

-Зміщення включеного атома з

геометричного центра фулерена;

-Явище переносу заряду на вуглецеву оболонку

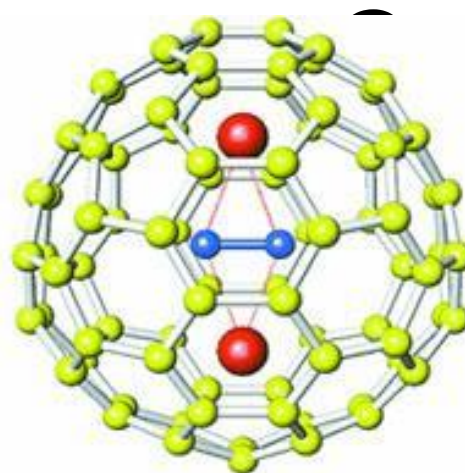
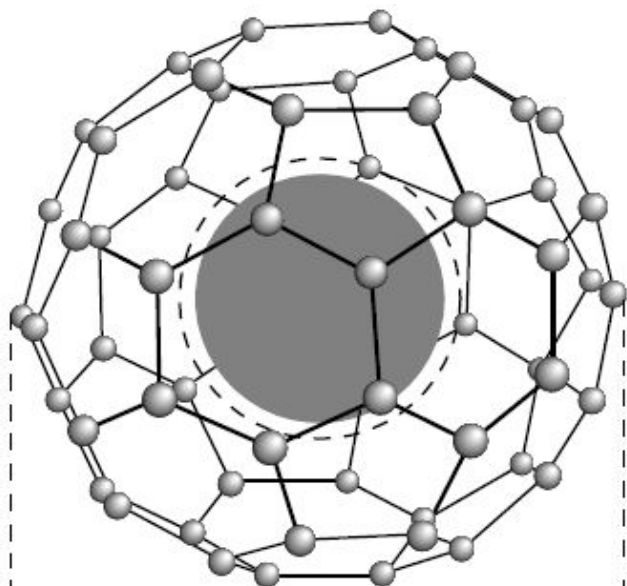
-Постійний дипольний момент

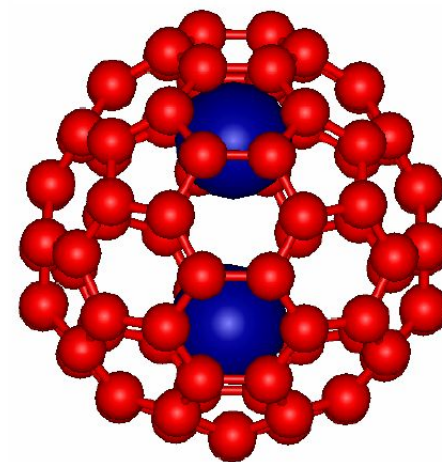
Кращий акцептор та донор електронів відносно "порожнього" фулерена

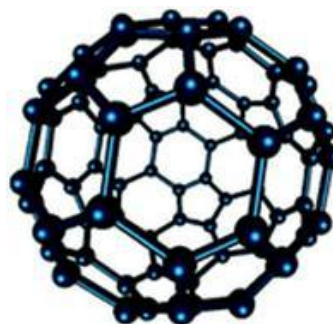
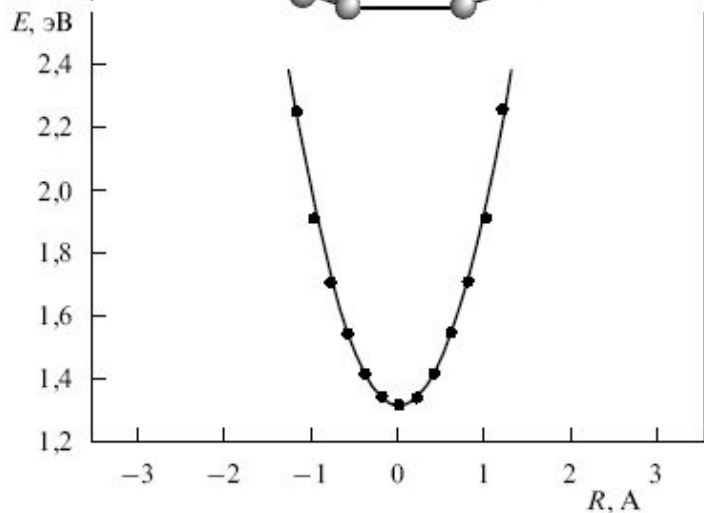
ЕНДОФУЛЕРЕНИ $M_m@$

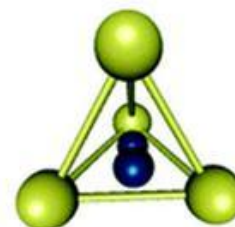
$Sc_2C_2@C_{84}$

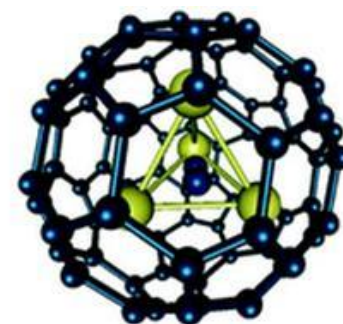
$Gd_2@C_{92}$

C_{80}

$C_2@Sc_4$

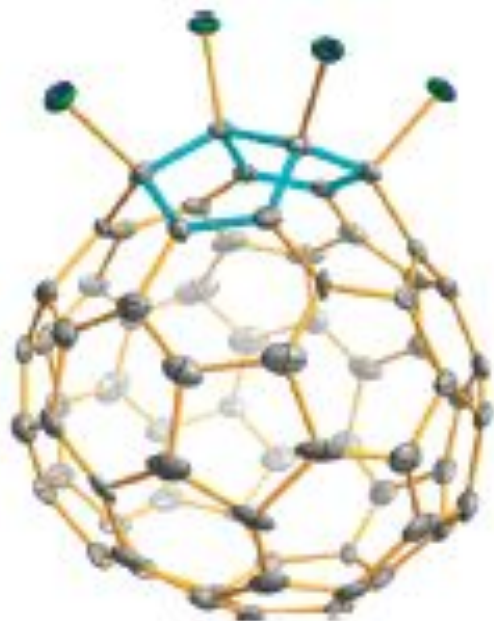
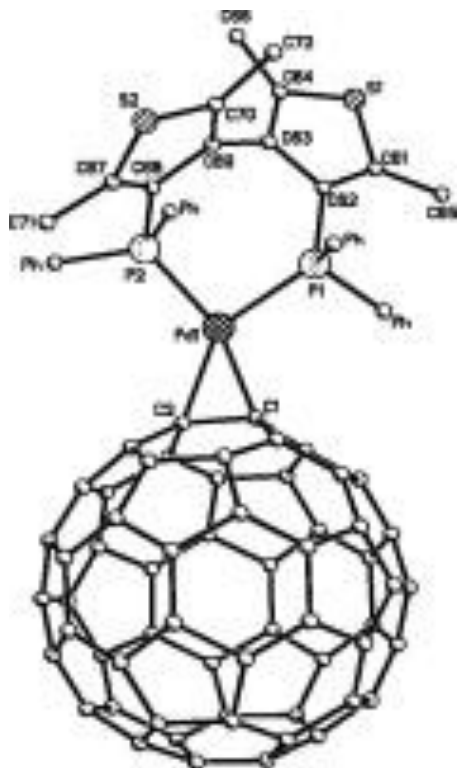

$C_2@Sc_4@C_{80}$

Екзофулерени

Унікальні можливості шляхом введення функціональних груп:

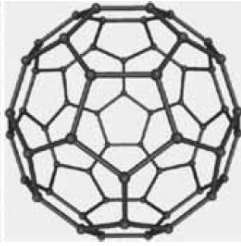
- Хімічна активність;
- Вплив на розчинність;
- Формування супрамолекулярних комплексів різної природи.

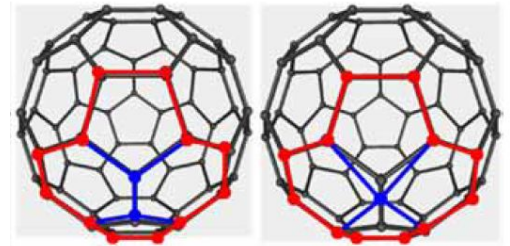
Хлорфулерен C₇₂Cl₄:
два суміжні
пентагони!!!

K. Ziegler et al., J. Am. Chem. Soc. 132, 17099 (2010).

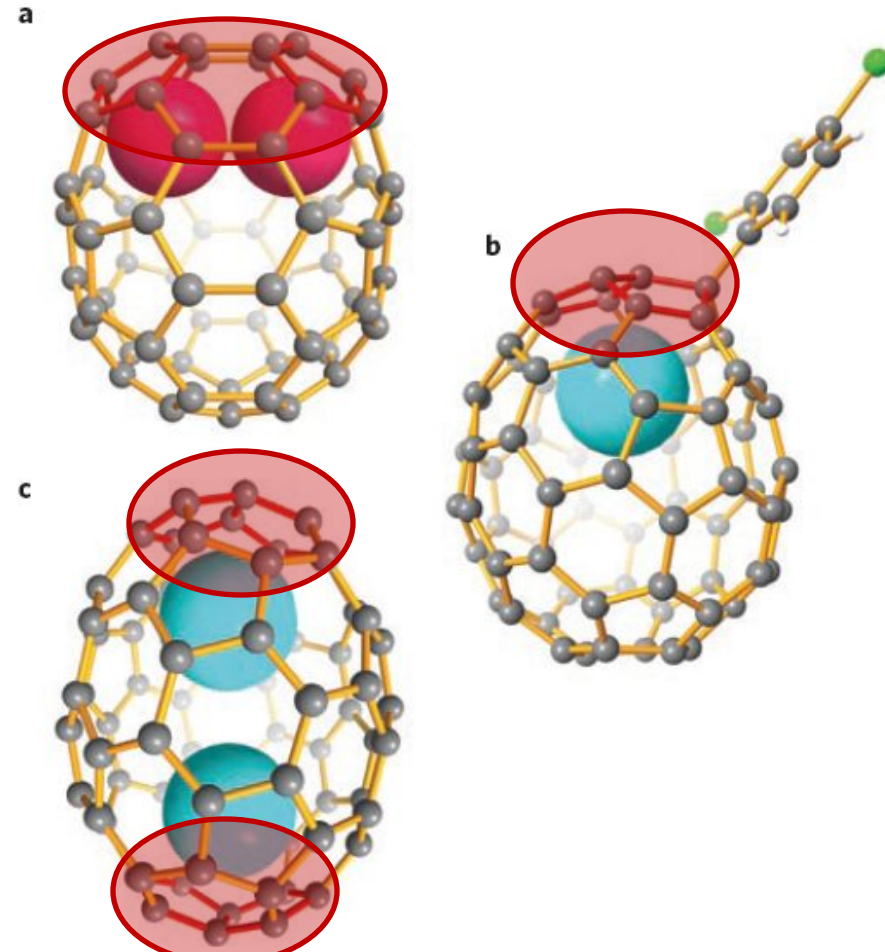

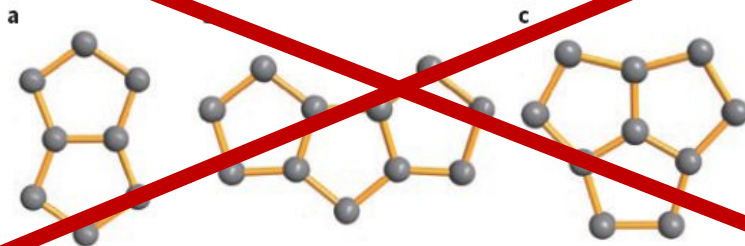
Проблема стабільності

- Кількість вершин має бути парна;
- Тріади пентагонів не можуть контактувати; в одній вершині;
- Фулерен C_v існує, якщо $v = 20(h^2 + hk + k^2)$, де $0 < h \geq k \geq 0$ – цілі числа.

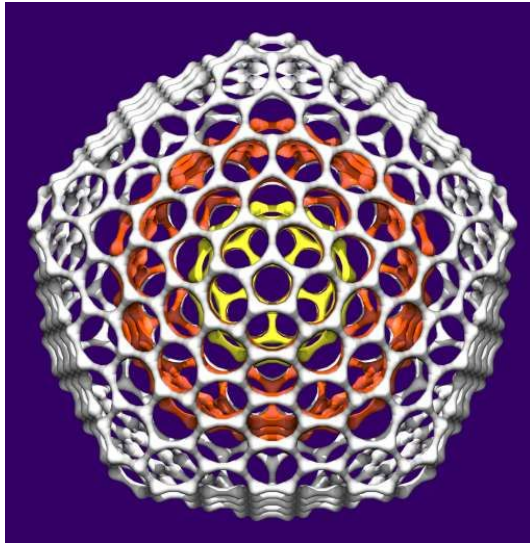
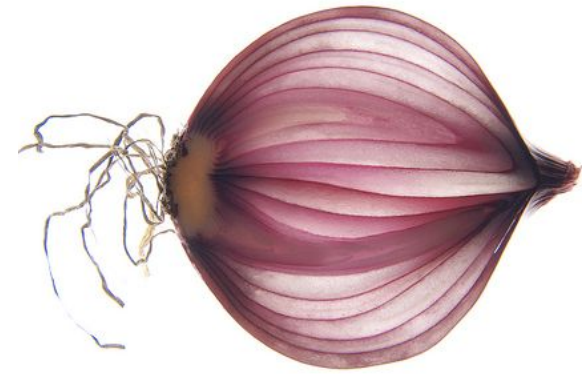
- a) $Sc_2@C_{66}$
- b) $La@C_{72}(C_6H_3Cl_2)$.
- c) $La_2@C_{72}$.

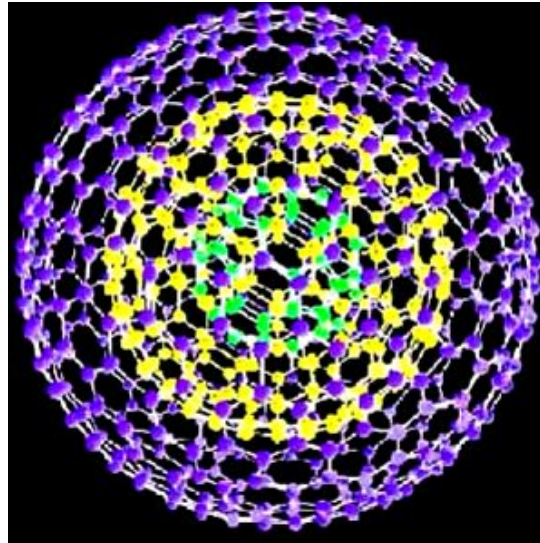
Оніони – карбонова цибуля

Термін запропановано у 1992 році Д.Угарте

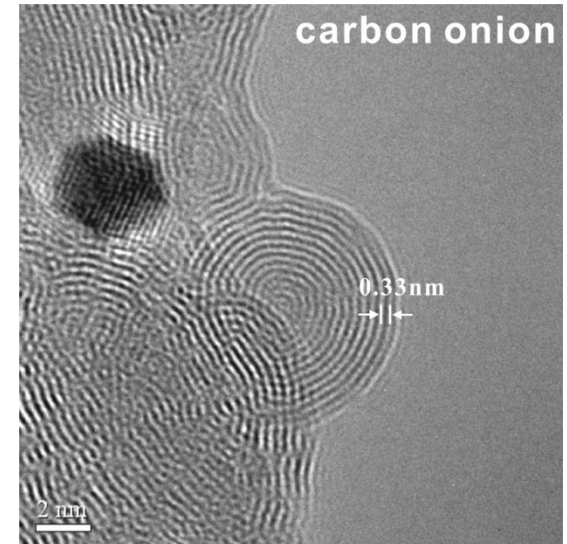
- Одержано шляхом відпалу "фулеренової сажі"
- Внутрішній шар з діаметром 0,7- 1,0 нм
- Відстань між сусідніми оболонками 0,34 нм

Модель багатогранників

Модель з залученням семикутників

Фулерит

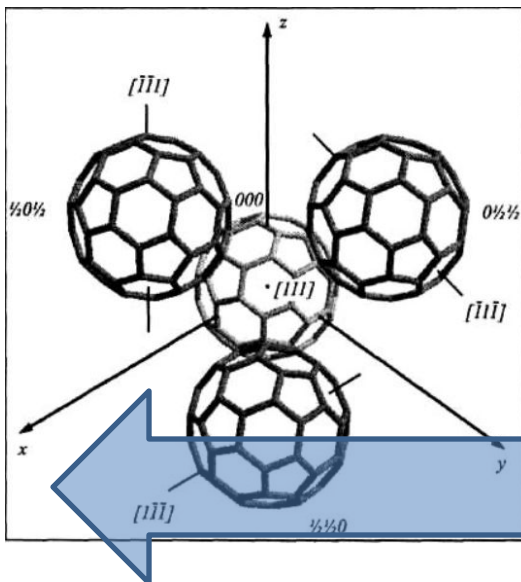
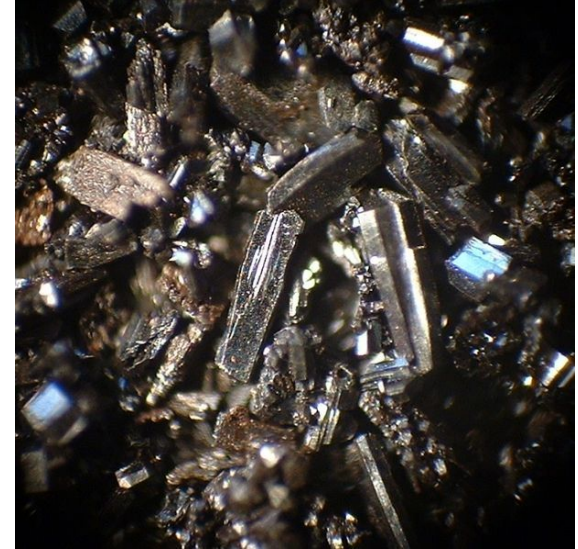
Визначальні фактори формування:

Тиск та температура

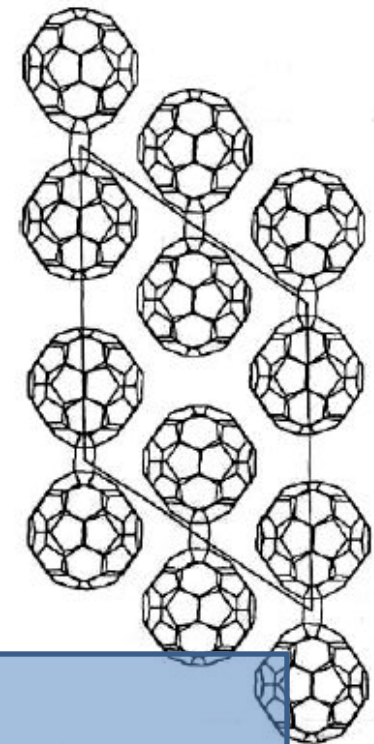
298К: гратка КГЦ: $a = 1,417 \text{ нм}$; $\rho = 1,72 \text{ г/см}^3$

Особливості:

- Орієнтаційна розупорядкованість;
- Фазові переходи при зміні температури;
- Перехід у надтвердий стан при 13 Гпа
- Явище фотополімеризації

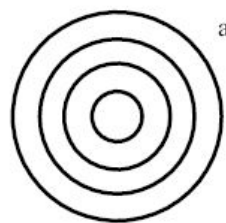
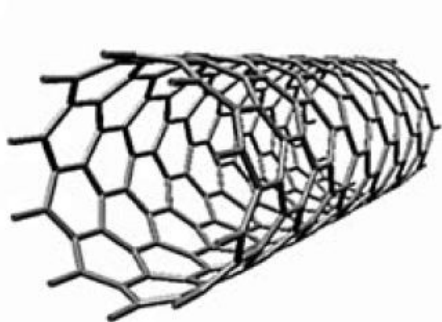
Пониження температури

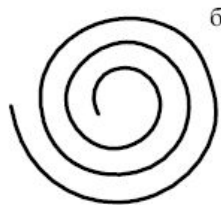
Нанотрубки

одностінні

багатостінні

матрьошка

сувій

пап'є-маше

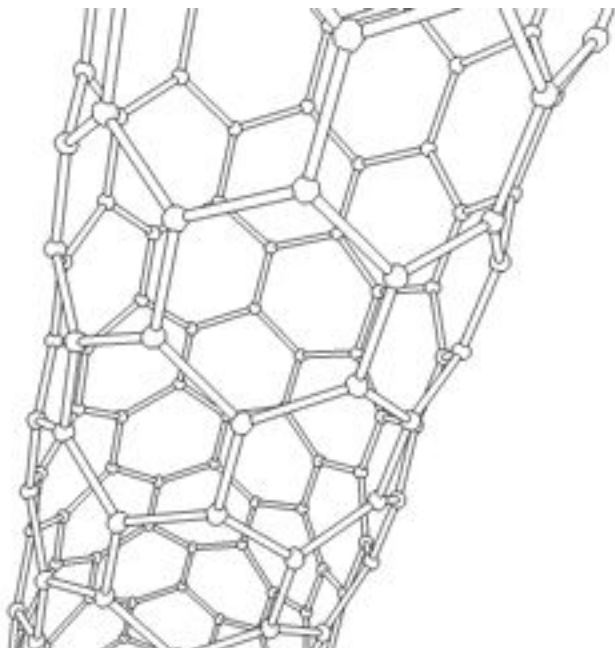
Діаметр – 0,8 – 5,0 нм
Довжина – 1 – 500 мкм,
Кінці – закриті фулереновими
ковпачками

Історія відкриття нанотрубок

1974 - Ендо помітив нитковидні часточки при конденсації графіту

1985 - Проф. М.Ю. Корнілов, "Химия и жизнь",
1991 – Іджима, лабораторія NEC

Геометрія Нанотрубок

$\mathbf{a}_1, \mathbf{a}_2$ – базисні вектори елементарної комірки;

n, m – цілі числа.

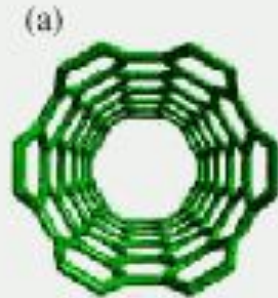
d – діаметр трубки;

θ – кут хіральності,

0–30 град;

$a = 0,246$ нм

$$\mathbf{C} = n\mathbf{a}_1 + m\mathbf{a}_2,$$

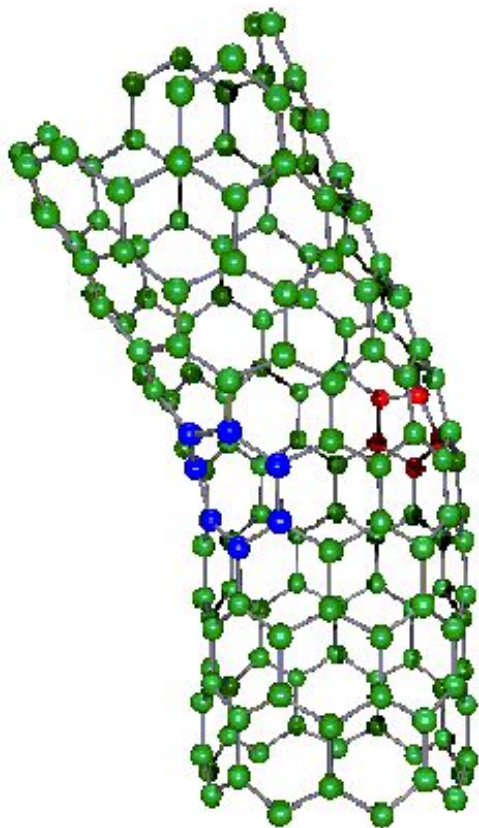

крісло

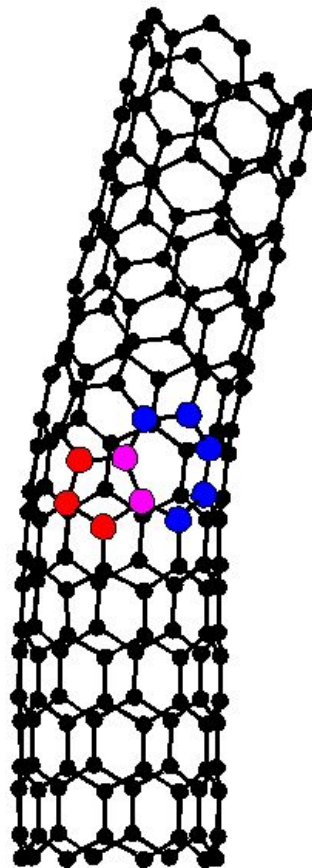
зигзаг

хіральна

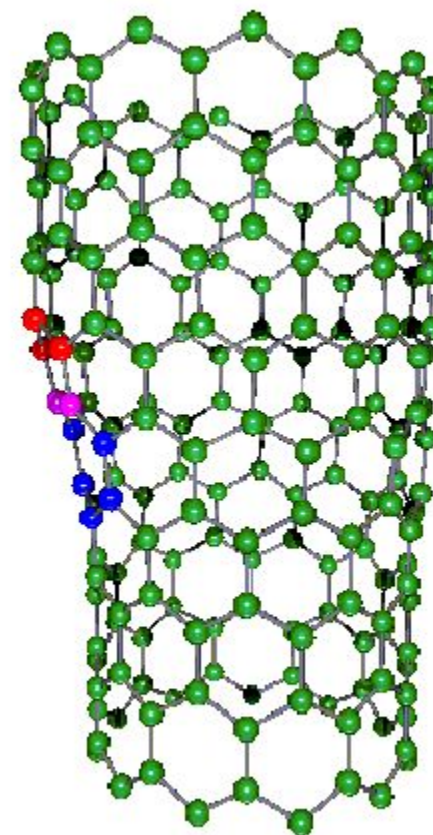
Нанотрубки і дефекти

Топологічні
дефекти

Дефекти
регібридизації

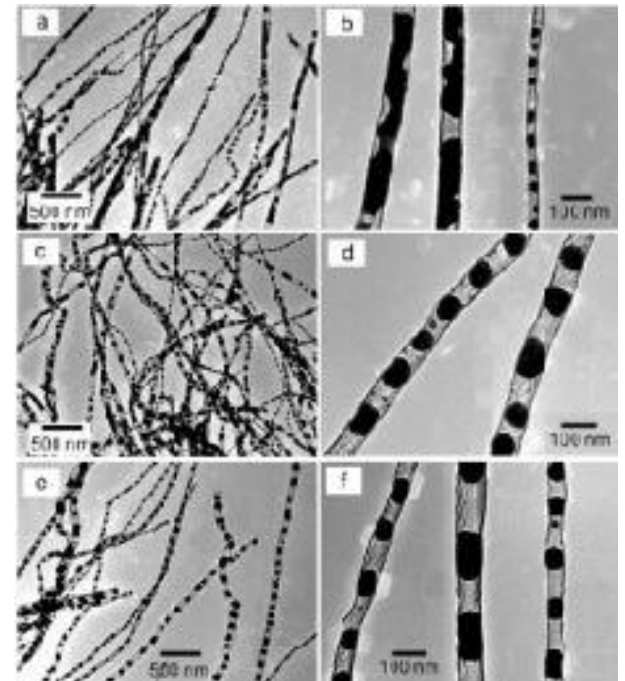
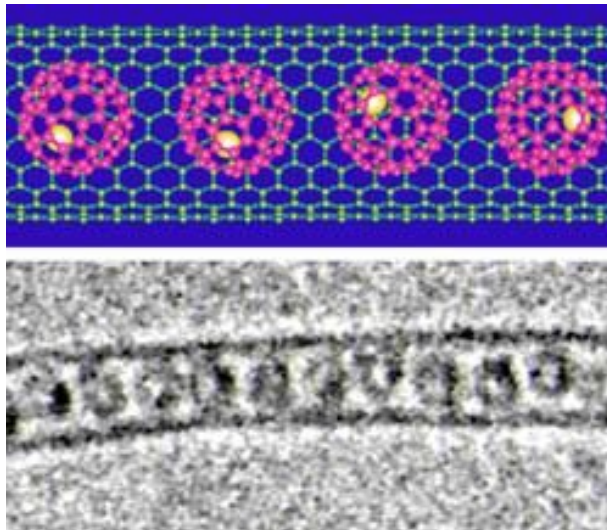
Дефекти
Ненасичених
зв'язків

Інкапсульовані нанотрубки

Шляхи заповнення нанотрубок:

- Введення в порожнину трубки речовин через один з відкритих кінчиків;
- Заповнення нанотрубок безпосередньо під час їх каталітичного синтезу.

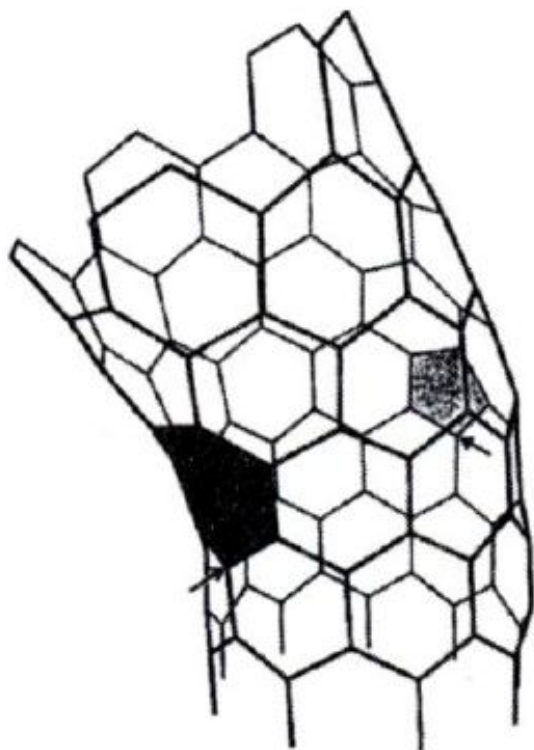

Методи синтезу нанотрубок

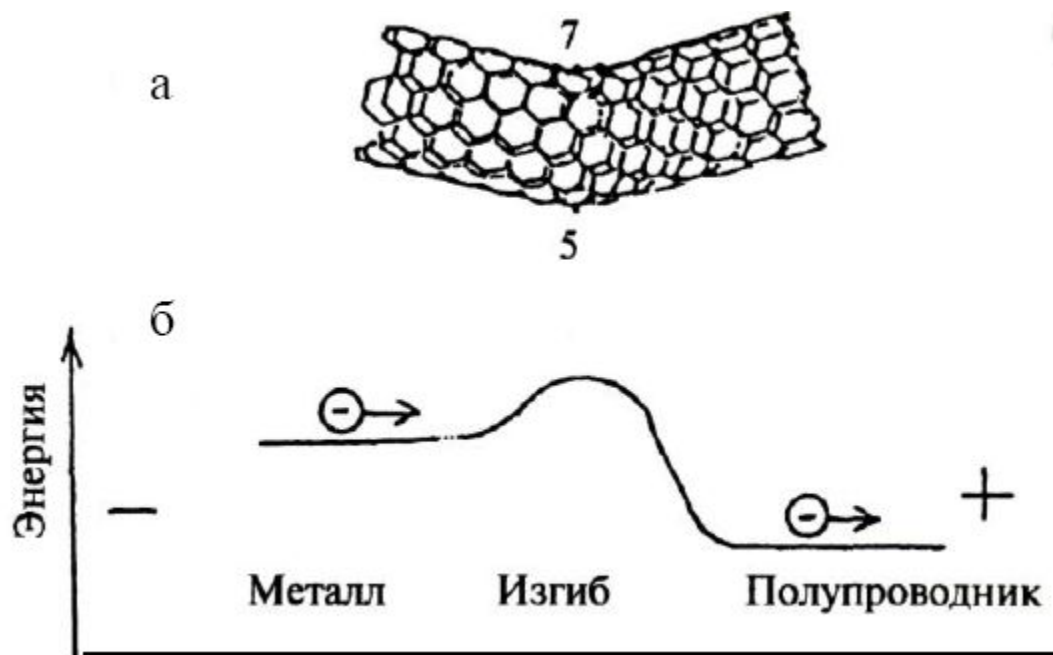
Електродуговий синтез – в атмосфері He, використання графітових електродів, $I = 100\text{A}$, $U = 10\text{-}35\text{ В}$

Лазерне випаровування - неодимовий лазер 532 нм , 10Гц

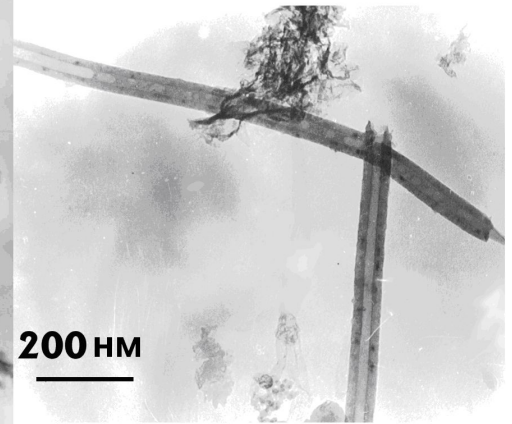
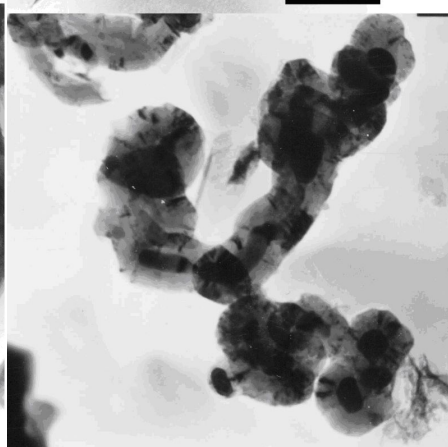
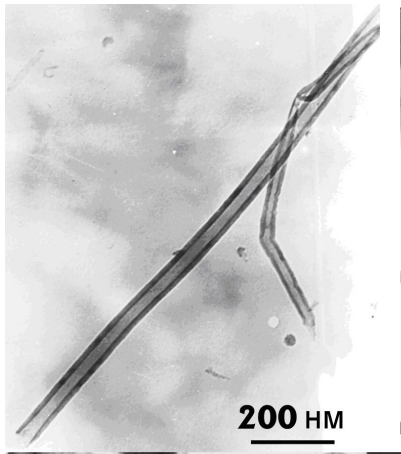
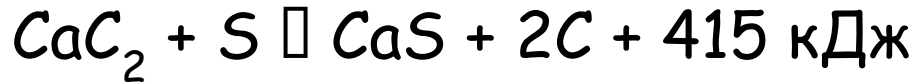
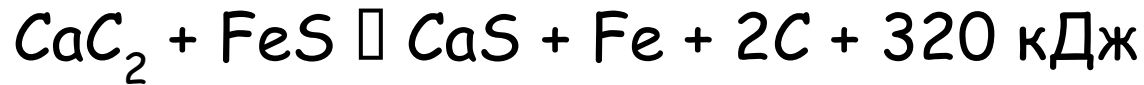
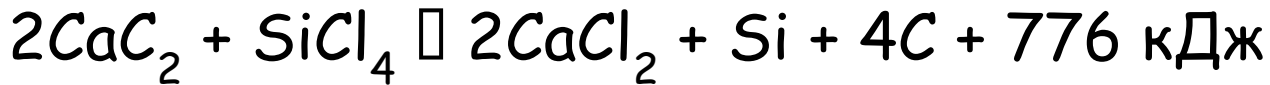
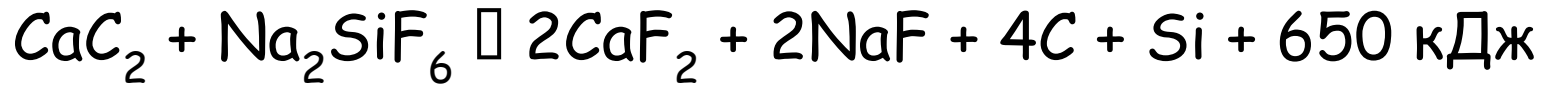
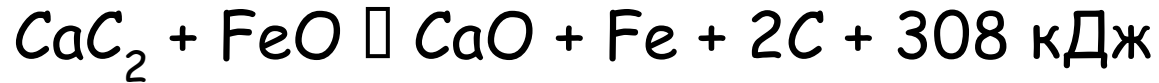
Резисторне випаровування - нагрівання графітової фольги

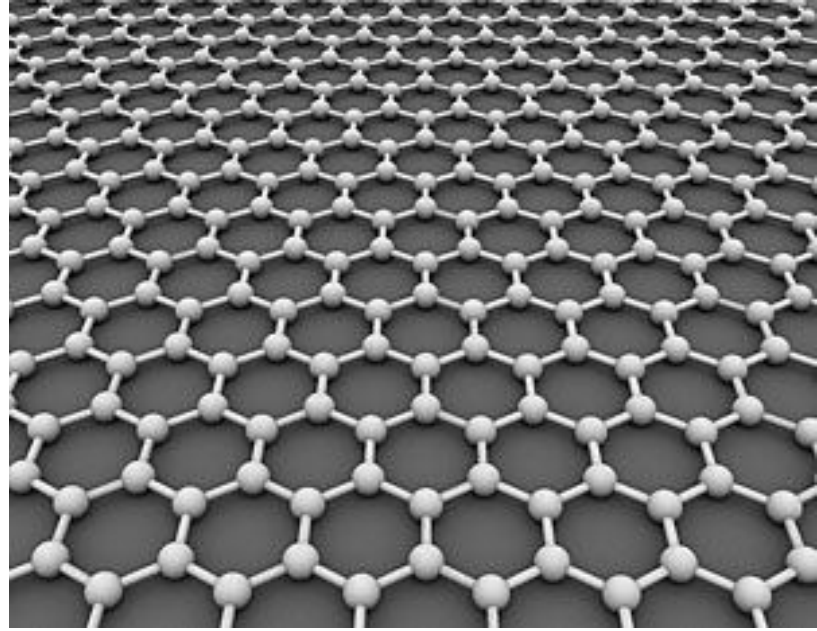
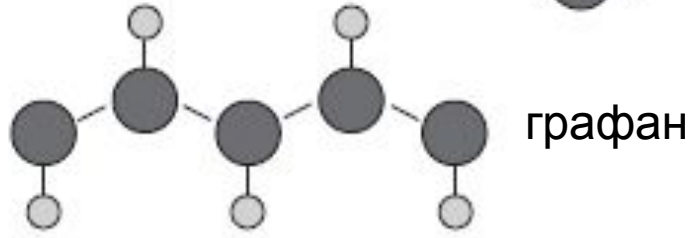
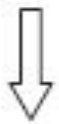
Ліктьове з'єднання

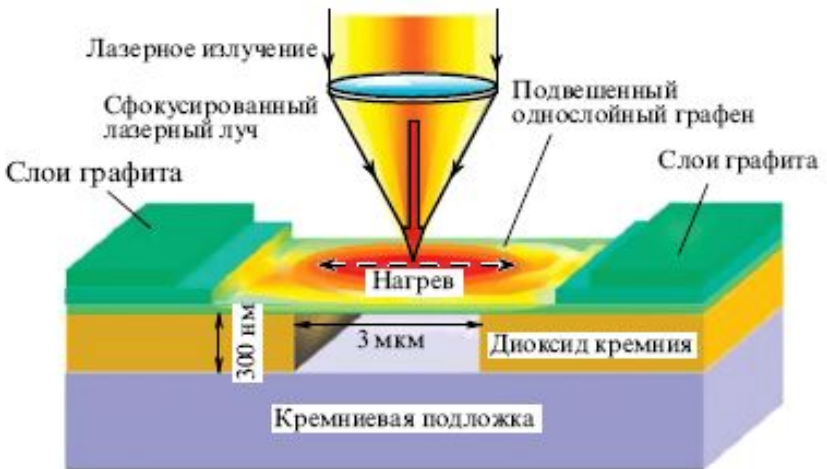
МЕТОДИ СИНТЕЗУ НАНОТРУБОК

Графен

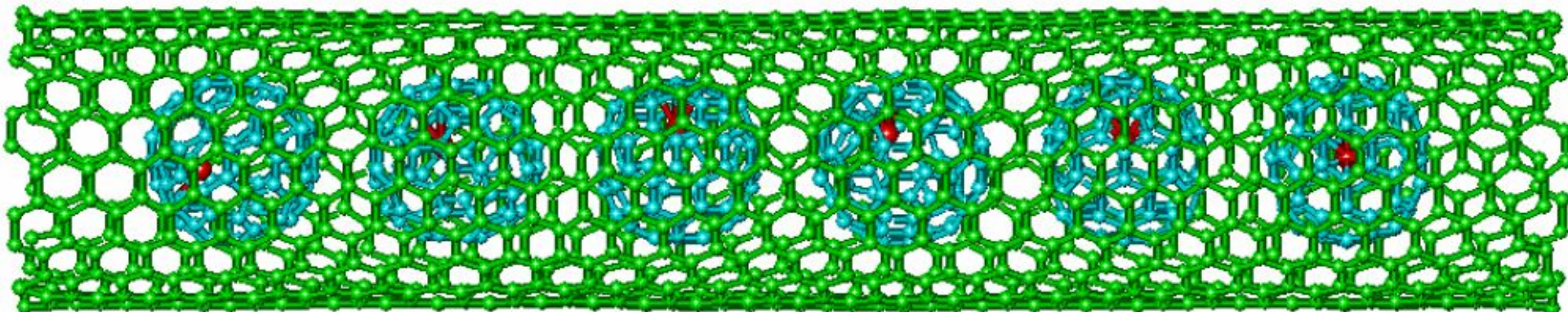
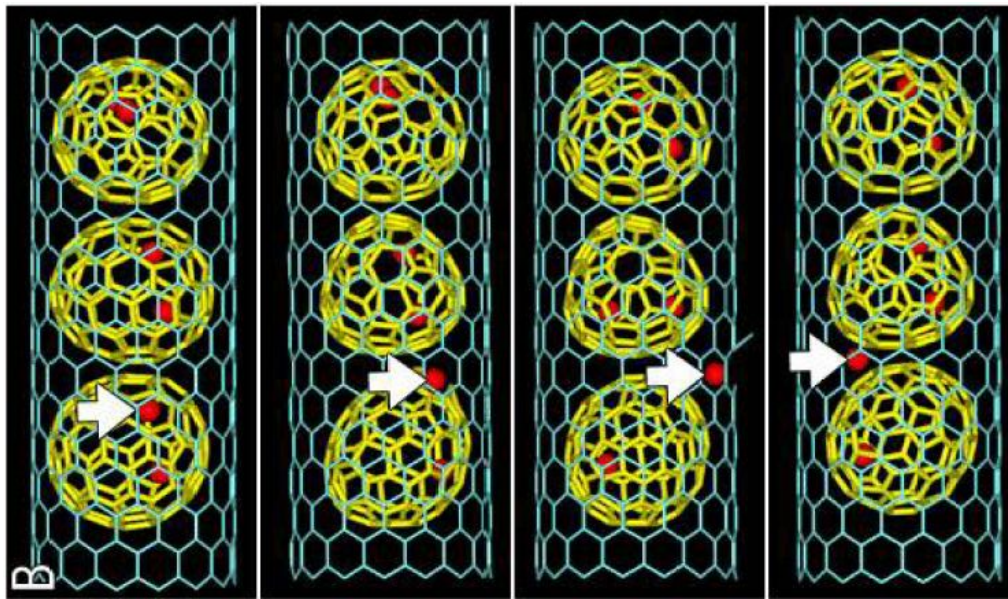
А. К. Гейму та К. С. Новосьолову
присуджена Нобелівська премія з
фізики за 2010 рік

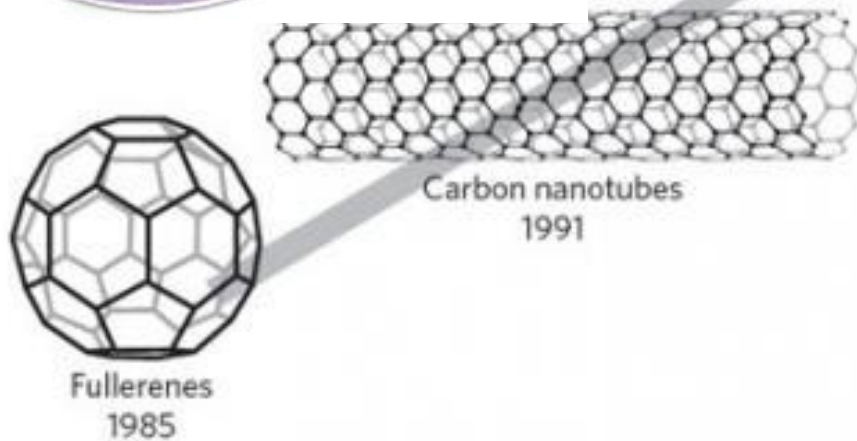
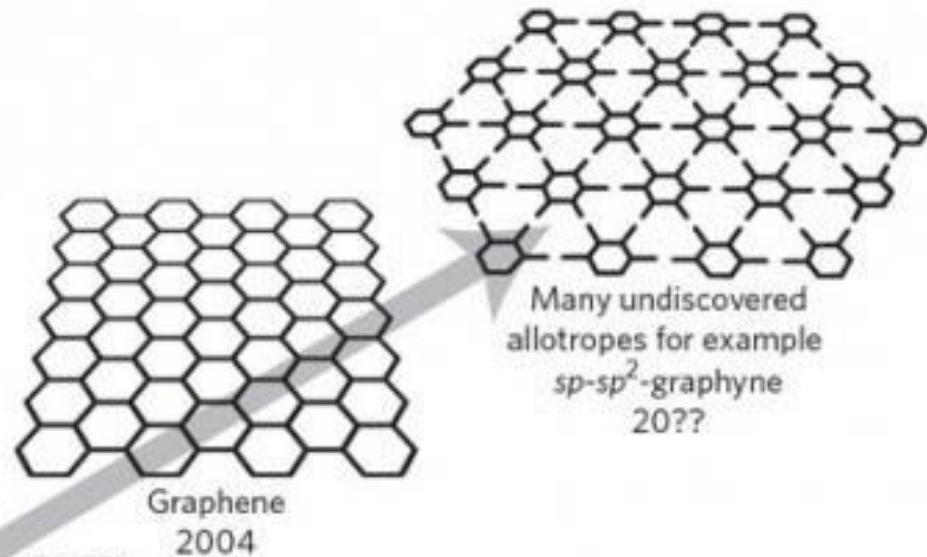
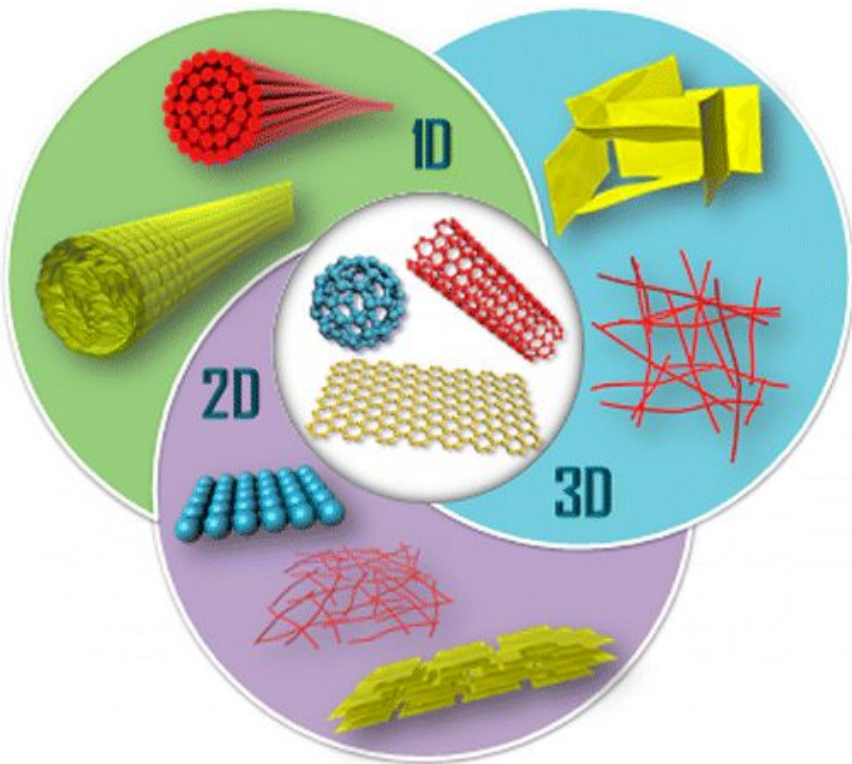
Піподи (peapods)

Фулерен + нанотрубка = піпод

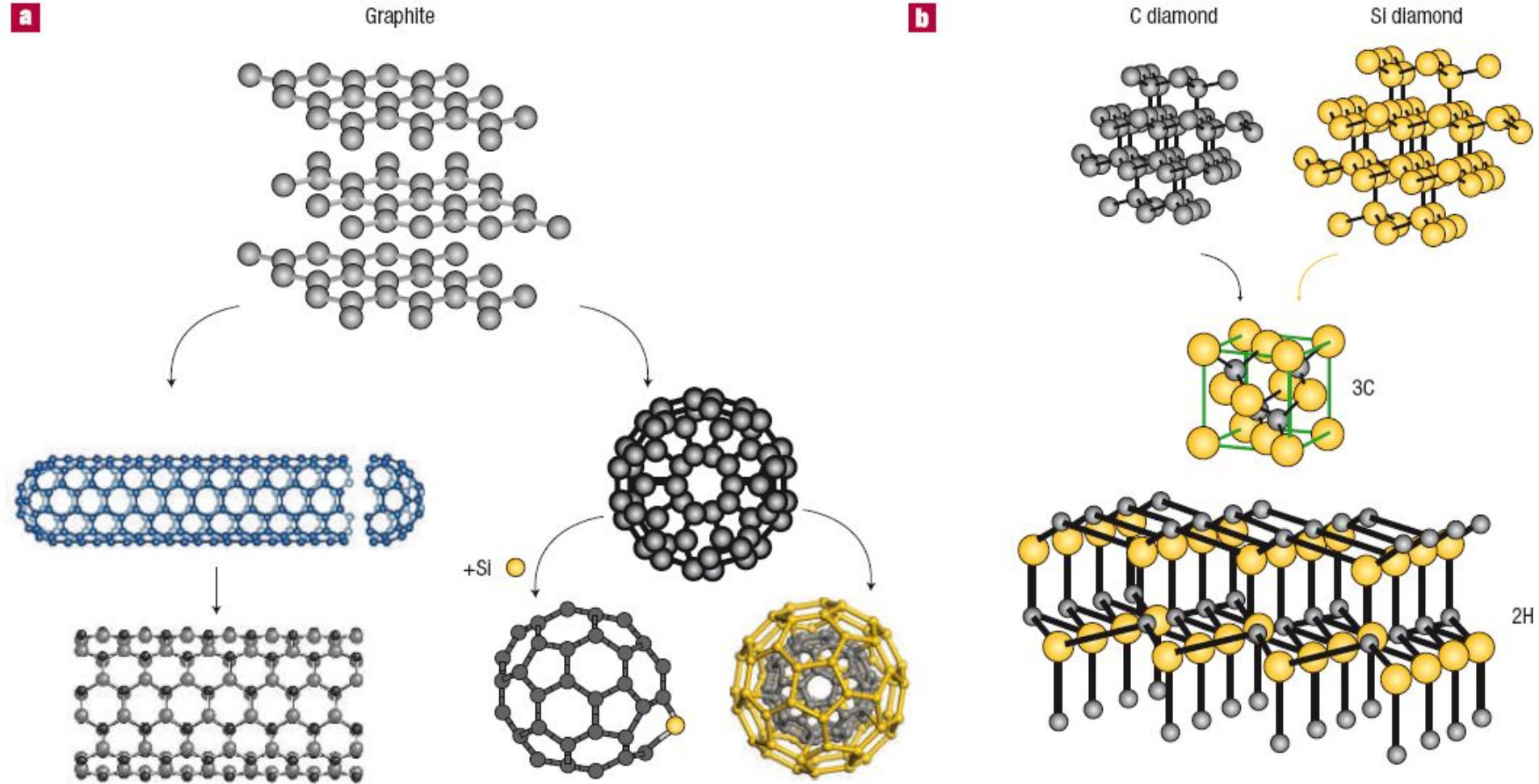

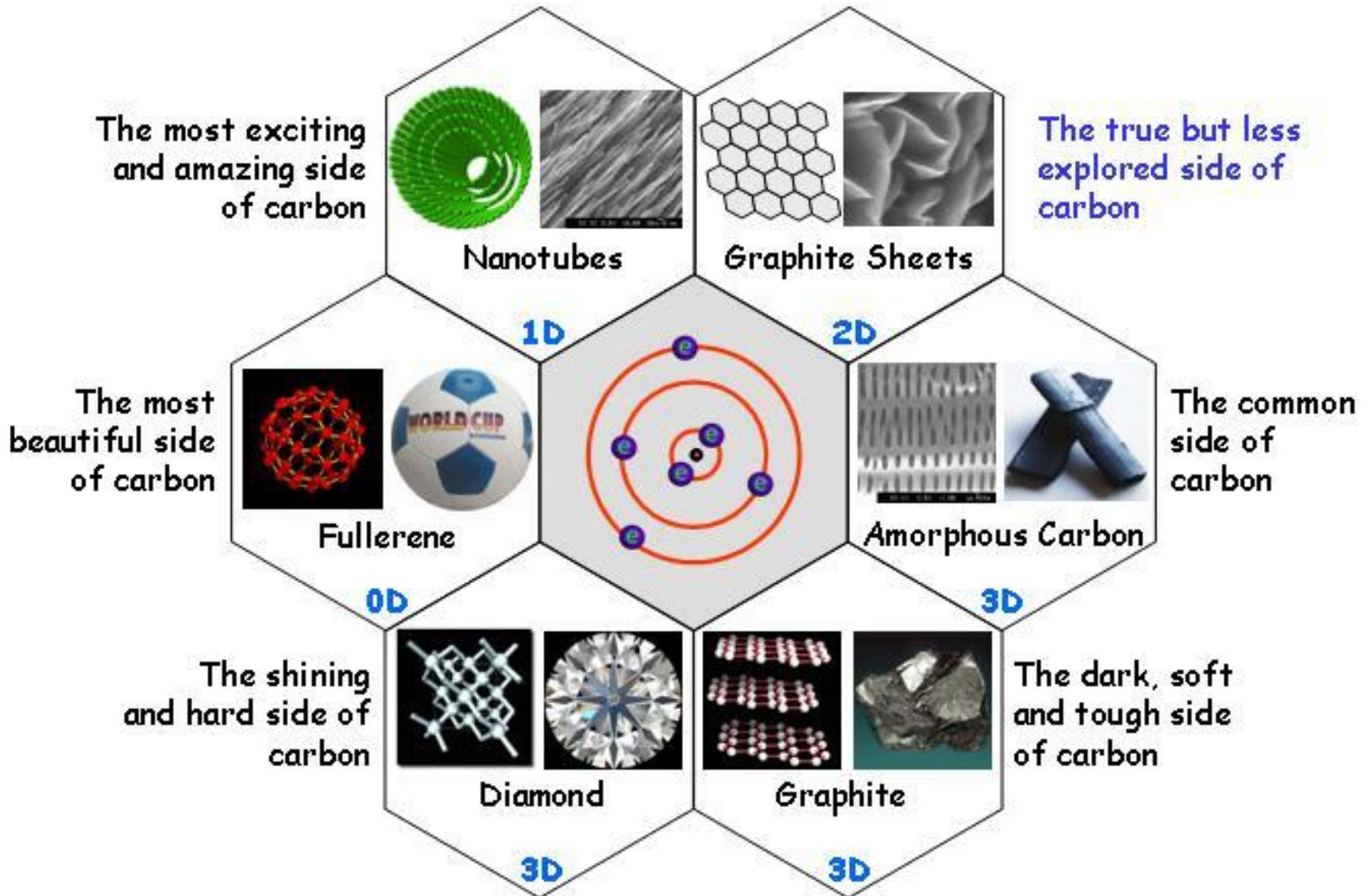
Епоха карбону

граючи Карбоном...

Нано – карбон: розмір має значення!

Короткі нотатки

- До наноалотропів карбону відносять фулерени, нанотрубки, піподи, графен та ін., які одержують шляхом сублімації - конденсації графіту або піролізом вуглеводнів.
- До похідних фулерена належать:
  - Екзофулерени (функціаналізація вуглецевої оболонки)
  - Ендофулерени (заповнені фулерени)
  - Гетерофулерени (оболонка частково заміщена іншими атомами)
- Нанотрубки можуть бути одно- або багат шаровими. Їх властивості визначаються геометрією графенової сітки та напрямком, в якому їх досліджують.
- Графен - перспективний матеріал, що має високу електро- та теплопровідність, регульовану ширину забороненої зони.

Рекомендована література:

1. V. Georgakilas, J. A. Perman, J. Tucek, R. Zboril / *Chem. Rev.*, 2015, 115 (11), pp 4744–4822.
2. Z. Yang, J. Ren, Z. Zhang, X. Chen, G. Guan, L. Qiu, Y. Zhang, H. Peng // *Chem. Rev.*, 2015, 115 (11), pp 5159–5223.
3. O.A. Shenderova, V.V. Zhirnov, D.W. Brenner // *Carbon Nanostructures / Critical Reviews in Solid State and Materials Sciences*, 27(3/4):227–356 (2002)
4. Раков Э.Г. Нанотрубки и фуллерены // М.: Логос, 2006. 376 с.
5. Любчук Т.В. Фуллерени та інші ароматичні поверхні (структура, стабільність, шляхи утворення): К., Видавн. полігр. Центр “Київський університет” – 2005, 322с.
6. Елецкий А.В. Эндоэдральные структуры – *Успехи физических наук* – 200 – т.170, №2 – с.113 – 141.
7. Кац Е.А. Фуллерены, углеродные нанотрубки и нанокластеры: Родословная форм и идей. М.: ЛКИ, 2008.
8. Покропивный В.В. Новые наноформы углерода и нитрида бора – *Успехи химии* – 2008 –т.77, №10 – с.899 – 937.